

Darbs ar romiem. Vietējo kopienu līdzdalība un iespēju vairošana

Kopsavilkums

/// *Eiropas Savienības Pamattiesību hartā ir izklāstītas tiesības, kas ir īpaši būtiskas romu izcelsmes personām. Vissvarīgākās no tām ir tiesības uz nediskriminēšanu (21. pants).*

Neraugoties uz valstu, Eiropas un starptautiskajā līmenī īstenotajiem pūliņiem uzlabot romu sociālo un ekonomisko integrāciju Eiropas Savienībā (ES), joprojām daudzi romi dzīvo lielā nabadzībā un ir pakļauti pamatīgai sociālajai atstumtībai un diskriminācijai. Bieži vien tas nozīmē ierobežotu piekļuvi kvalitatīvai izglītībai, darbam un pakalpojumiem, zemu ienākumu līmeni, dzīvošanu nepiemērotā mājoklī, sliktu veselību un mazāku paredzamo mūža ilgumu. Šīs problēmas bieži arī rada nepārvaramus šķēršļus romiem ES Pamattiesību hartā garantēto pamattiesību īstenošanā.

Pēdējos gados ES ir aktīvāk iesaistījies pasākumos, lai uzlabotu romu sociālo iekļaušanu un apkarotu diskrimināciju un antičigānismu. Svarīgs pagrieziena punkts bija 2011. gada aprīlis, kad Eiropas Komisija, apņēmusies panākt pamatīgākas pārmaiņas, ieviesa ES programmu attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam¹. Programmā dalībvalstis ir aicinātas izstrādāt īpašas romu integrācijas valsts stratēģijas vai integrētus politikas pasākumu kopumus, lai uzlabotu romu iekļaušanu izglītības, nodarbinātības, mājokļu pieejamības un veselības aprūpes jomā. Padome 2013. gada decembrī izdeva lēmumu par efektīviem romu integrācijas pasākumiem dalībvalstīs, aicinot atbalstīt "romu aktīvu pilsoniskumu, sekmējot viņu sociālo, ekonomisko, politisko un kultūras dalību sabiedrībā, tostarp vietējā

līmenī"². Komisija katru gadu novērtē progresu minētā ieteikuma īstenošanā³.

ES Pamattiesību aģentūra 2010. un 2011. gadā piedalījās Eiropas Komisijas izveidotajā darba grupā romu jautājumos un sniedza aptaujā iegūtus statistiskus pierādījumus⁴ par romu stāvokli. Tomēr ar šiem pierādījumiem nevarēja izskaidrot, kāpēc ES ieguldījums romu iekļaušanā nav devis gaidītos rezultātus. Tāpēc aģentūra izstrādāja daudzgadu pētniecības projektu, lai apzinātu un saprastu, kādi ir kavējošie un veicinošie faktori veiksmīgam darbam romu iekļaušanā. Divdesmit vienā apvidū 11 ES dalībvalstīs tika īstenots projekts "Vietējā iesaiste romu iekļaušanai", lai izpētītu, kā praksē tiek ievērots un īstenots ES kopējo romu iekļaušanas pamatprincipu 10. princips attiecībā uz romu aktīvu līdzdalību⁵. Izpēte ir vajadzīga arī tāpēc, ka padziļināta izpratne par integrācijas centieniem veicinošiem un kavējošiem faktoriem vietējā līmenī ir būtiska, lai varētu izstrādāt pasākumus un uzraudzīt to īstenošanu, tādējādi atbildot uz valsts un Eiropas līmeņa politikas satvariem, tostarp ES programmu attiecībā

2 Eiropas Savienības Padome (2013. gads), Padomes lēmums Nr. 378/1 (2013. gada 9. decembris) par efektīviem romu integrācijas pasākumiem dalībvalstīs (OV 2013 C 378, 6. lpp.).

3 Plašāku informāciju skatīt Komisijas tīmekļa vietnes sadaļā "Roma integration in EU countries".

4 FRA (2009. gads), *EU-MIDIS - Data in focus: the Roma*, Luksemburga, Eiropas Savienības Publikāciju birojs (Publikāciju birojs).

5 Eiropas Savienības Padome, Padomes secinājumi par romu iekļaušanu. Nodarbinātības, sociālās politikas, veselības un patērētāju tiesību aizsardzības padomes 2947. sanāksme, Luksemburga, 2009. gada 8. jūnijs, Kopējie romu iekļaušanas pamatprincipi – apspriesti Eiropas integrētās platformas romu iekļaušanai 1. sanāksmē, 2009. gada aprīlis.

1 Eiropas Komisija (2011. gads), *ES programma attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam*, COM(2011) 173 final, Brisele, 2011. gada 5. aprīlis.

uz romu integrācijas valsts stratēģijām, Rasu vienlīdzības direktīvu un ES tiesību aktiem diskriminācijas apkaršanas jomā.

Šis projekts veicina romu iesaistīšanu vietējā līmenī, uzlabojot viņu spēju līdzdarboties kā līdzvērtīgiem partneriem vietējā pārvaldē un pilsoniskās sabiedrības dzīvē. Tā metodika ietver dažādu maza apjoma intervences pasākumu izstrādi, plānošanu, īstenošanu un uzraudzību dažādās jomās, tādās kā izglītība, nodarbinātība, veselības aprūpe, mājokļi, kultūra u. c. No izpētes viedokļa šie intervences pasākumi bija būtisks instruments datu un informācijas radīšanai. No iesaistīto romu kopienu viedokļa šie intervences pasākumi bija galvenokārt svarīgs projekta rezultāts, jo kopienas pašas varēja noteikt prioritātes un īstenot darbības ar praktisko ekspertu un vietējo iestāžu atbalstu. Projekta pasākumu izstrāde arī veicināja uzmanības pievēršanu problēmām, ar kurām romi, sinti un citas romu un trevelleru grupas saskaras ik dienu, tādējādi veicinot informētību par diskrimināciju un antičigānismu. Izpētes procesa tiešs rezultāts ir sadarbības veidu un līdzdalības veicināšana starp vietējām iestādēm un romu kopienām, daudzos gadījumos — kad šāda mijiedarbība iepriekš nav notikusi. Cilvēki uzzināja, kā paust savas vajadzības un strādāt kopā, lai rastu kopīgus risinājumus vietēja līmeņa integrācijas problēmām. Šajā ziņā pat izmēģinājumu un kļūdu pieredze, kas gūta visā izpētes procesā, lai panāktu sadarbību starp vietējām iestādēm, romiem un citiem iedzīvotājiem, ir vērtīga pieredze, kas izgaismojusi vietēja līmeņa iekļaušanas pasākumu sarežģītību un problēmas.

legūtā informācija var palīdzēt ES un tās dalībvalstīm uzlabot savus politikas atbildes pasākumus, tostarp izstrādāt finansējuma instrumentus, lai veicinātu romu saturīgu līdzdalību pasākumos, kuru mērķis ir uzlabot viņu sociālo iekļaušanu.

Tāpēc izpētes galvenie mērķi bija šādi:

- apzināt un saprast, kas ir un kas nav efektīvi attiecībā uz romu integrācijas pasākumiem vietējā līmenī un kādi ir tā iemesli;

- gūt pierādījumus par vietējā līmeņa romu iekļaušanas pasākumu procesu kopumā, arī par to, kā kopienas un vietējās iestādes nosaka prioritātes, kā vietējās ieinteresētās personas panāk vienprātību, kā tieši notiek cilvēku līdzdarbošanās un kādi ir viņu uzdevumi;
- veicināt kopienu iesaistīšanos iekļaušanas pasākumos un izpētīt, kā var īstenot dažādas līdzdalības metodes;
- noskaidrot, vai kopienas locekļu aktīvāka līdzdalība vietēja līmeņa centienos var radīt labākus integrācijas rezultātus un/vai labāk izstrādātas vietēja līmeņa iniciatīvas.

Galvenais ziņojums attiecas uz izpratni un izpēti par romu iekļaušanas procesu vietējā līmenī. Tajā ir apzināti galvenie vietēja līmeņa romu iekļaušanas pasākumus veicinošie un kavējošie faktori, proti, ir skaidrots, kas ir un kas nav efektīvi attiecībā uz romu iekļaušanu un kādi ir tā iemesli. Izpēte tika veikta saistībā ar romu iekļaušanu, tomēr tās loģika un metodika ir piemērojamas arī attiecībā uz citiem jautājumiem, kas skar romu kopienas. Pieejas, kas veicina iesaisti vietēja līmeņa pasākumos, un stratēģiju izstrāde var uzlabot politikas pasākumus un projektus, kuri saistīti ar citām neaizsargātām sabiedrības grupām, piemēram, personām ar invaliditāti, bērniem, bezpajumtniekiem, migrantiem un bēgļiem, kā arī visu sabiedrību kopumā. Šāda prakse var arī palīdzēt iedzīvotājiem aktīvāk pieprasīt, lai tiek ievērotas viņu tiesības, un uzlabot savu stāvokli vietējā līmenī.

Šajā kopsavilkuma ziņojumā ir izklāstīti galvenie konstatējumi, kas gūti praktiskajā darbā, un no tiem izrietošie FRA atzinumi. Galvenajā ziņojumā "*Darbs ar romiem. Vietējo kopienu līdzdalība un iespēju vairošana*" ir sniegts praktiskajā darbā gūto konstatējumu sīks izklāsts. Turklāt galvenajam ziņojumam ir pievienoti pētījumi no 21 apvidus 11 iesaistītajās ES dalībvalstīs, kā arī video un citi materiāli, kas ir pieejami arī projekta tiešsaistes lapā⁶.

6 Sk. FRA (2018. gads), *Working with Roma: Participation and empowerment of local communities*, Luksemburga, Publikāciju birojs. Projekta tiešsaistes lapa ir pieejama FRA tīmekļa vietnē.

Galvenie konstatējumi un FRA atzinumi

Izpēte atklāj lielu informācijas apjomu par sociālo iekļaušanu un romu praktisko integrāciju. Kā to īpaši apliecina daudzi uz vietas veiktie pētījumi, ir iespējams panākt saturīgas un būtiskas pārmaiņas, var palielināt iespējas vietējām kopienām, un vietējās iestādes savā darbā var kļūt atbildīgākas un efektīvākas, lai aizsargātu un veicinātu vietējo iedzīvotāju tiesības. Turklāt izpēte liecina, ka līdzdalības procesi, kas veicina vietējo iedzīvotāju iesaistīšanos lēmumu pieņemšanas procesos, var būt svarīgs instruments sociālās iekļaušanas procesos. Izpratne par sociālās iekļaušanas sarežģītību un atstumtību var palīdzēt kontekstualizēt citus esošos datus un būt par pirmo soli ceļā uz reālo problēmu atrisināšanu uz vietas.

Lille. Sociālie darbinieki no AFEJl piedalās izpaušmes grupu sanāksmē ārpus romu ģimeņu mājām. Izpaušmes grupas ir veids, kā romi var darīt zināmas savas bažas, vajadzības un idejas. (© FRA)

Veicināt romu saturīgu līdzdalību viņus skarošos pasākumos

Līdzdalība ir viens no Eiropas Savienības "10 kopējiem romu iekļaušanas pamatprincipiem". Romu līdzdalībai tādu vietēja līmeņa projektu, stratēģiju un iekļaušanas pasākumu izstrādē, kuru mērķis ir atbalstīt romus, ir būtiska nozīme to veiksmīgā īstenošanā. Līdzdalības veidi var atšķirties gan tvēruma, gan intensitātes ziņā. Piemēram, publiskas iestādes var aicināt iedzīvotājus piedalīties organizētās sanāksmēs; viņus var mudināt piedalīties lēmumu pieņemšanas procesos vai aicināt piedalīties īstenošanas pasākumos. Izpēte liecina, ka var būt grūti radīt apstākļus, kuros cilvēki spēj saturīgi strādāt kopā, mācoties rast kompromisus un kopējus risinājumus. Tāpēc, lai to veicinātu, ir vajadzīga pieredze un prasmes.

Panākt, ka vietējie iedzīvotāji ieinteresējas un iesaistās iniciatīvās, var būt sarežģīti. Viņi vēlas zināt, kā plānotie pasākumi var atrisināt viņu vissteidzamākās vajadzības, un līdzdalība projektos dažkārt var šķīst nesaistīta ar viņu ikdienas problēmām. Vienošanās par konkrētiem mērķiem un tādu konkrētu rezultātu nodrošināšana, kuri sniedz reālu ieguvumu iedzīvotājiem, lai cik mazs tas būtu, ir viens no veidiem, kā nodrošināt līdzdalību projektos un citos iekļaušanas pasākumos. Pirms tiek īstenoti abstraktāki kopienas attīstības pasākumu veidi, var būt svarīgi pievērsties arī pamatvajadzībām, tādām kā pienācīgs mājoklis, piekļuve veselības aprūpei, izglītībai un nodarbinātībai. Izpētē ir konstatēts, ka, lai pastāvīgi nodrošinātu vietējo iedzīvotāju iesaisti, ir svarīgi viest uzticību romu kopienās un vietējās iestādēs, mazināt simboliskas līdzdalības ieradumus, atrisināt konfliktus vai pieaugošu spriedzi un apziņoties, ka līdzdalību nevar panākt ar varu.

Tas ir būtiski, jo daudzas pašvaldības un vietējās kopienas ir sarūgtinātas par to, ka daudzus gadus progress romu iekļaušanā ir bijis ierobežots vai tā vispār nav bijis. Vien dažas pašvaldības vēlas un spēj ieguldīt lielus līdzekļus pārmaiņās, un kopienas ne vienmēr ir motivētas aktīvi iesaistīties. Izpēte liecina, ka mērķorientēšanās uz veiksmīgiem līdzšinējiem projektiem un dažu vietējo iestāžu vēlme un atvērtība rīkoties attiecībā uz romu iekļaušanu ir nepieciešami priekšnosacījumi, lai varētu plānot jaunus pasākumus un panāktu vietējo dalībnieku reālu iesaistīšanos. Izpēte arī apliecina, ka veiksmīgāku projektu rezultātus var sasniegt, izstrādājot un piemērojot īstenošanas metodes, kas atspoguļo vietējo specifiku, kā arī iesaistīto indivīdu īpašās vajadzības. Sevišķi svarīgi ir apmierināt romu sieviešu īpašās vajadzības, tādējādi piešķirot viņām reālu ietekmi projektos. Citiem vārdiem sakot, romu iekļaušanas jautājumā universāla risinājuma nav.

Daudziem vietējo kopienu locekļiem nekad nav vaicāts, kas viņiem vajadzīgs, un daudzi ir pieraduši būt pasīvi sociālās iekļaušanas projektu vai programmu saņēmēji un tādu iniciatīvu saņēmēji, kuras izstrādājuši un īstenojuši dalībnieki ārpus kopienas. Viņu izpratnē līdzdalība nozīmē piedalīties sanāksmē, apmācībā, seminārā vai tikt uz laiku nolīgtiem, lai īstenotu pasākumus, ko viņi paši nav izstrādājuši. Tā kā pieredze ar saturīgākiem līdzdalības veidiem ir ierobežota, kopienu locekļi ir jāatbalsta un ir jāstiprina viņu spēja pastāvēt uz savām tiesībām aktīvi iesaistīties viņus skarošos projektos un justies tiesīgiem paust savas vajadzības. Tas nozīmē, ka valsts vai vietējām iestādēm ir arī jāiesaista eksperti, kuri var efektīvi komunicēt ar vietējām kopienām.

Tas viss norāda uz galveno gūto atziņu, proti, līdzdalībai ir jābūt jēgpilnai. Tas nozīmē risināt jautājumus, kas atbilst cilvēku vajadzībām, un ļaut cilvēkiem uzņemties reālu lomu sociālās iekļaušanas stratēģijās, politikas pasākumos un projektos izklāstīto mērķu noteikšanā un izpildē. Vietējām iestādēm un citiem dalībniekiem, kas īsteno sociālās iekļaušanas projektus vai pasākumus, būtu jāpārlicinās, ka tie izvēlas un īsteno līdzdalības veidus, kuros izvairās no virspusējas simboliskas pieejas. Saturīgas un pamatīgas līdzdalības nodrošināšanai ir arī vajadzīgs laiks, lai dalībnieki varētu attīstīt savas komunikācijas un citas prasmes.

FRA 1. atzinums

Dalībvalstīm un jo īpaši vietējām iestādēm ir jārada apstākļi, kas ir labvēlīgi, lai veicinātu romu saturīgu līdzdalību vietējos iekļaušanas pasākumos. Vietējām iestādēm un jebkuriem citiem dalībniekiem, kas īsteno sociālās iekļaušanas projektus vai pasākumus, būtu skaidri jānorāda mērķi un mērķrādītāji, īpašie iznākumi un rezultāti, kā arī jebkuru sociālās iekļaušanas pasākumu robežnosacījumi, lai motivētu vietējos iedzīvotājus iesaistīties un nodrošinātu viņu pastāvīgu iesaisti. Tiem arī būtu jāpieliek īpašas pūles, lai nodrošinātu, ka līdzdalība nekļūst virspusēja un simboliska. Tas nozīmē iesaistīties dialogā ar vietējām kopienām un atbalstīt to dalību lēmumu pieņemšanā, lai ņemtu vērā viņu cerības attiecībā uz vietējām integrācijas stratēģijām, rīcības plāniem un projektiem.

FRA 2. atzinums

Vietējām iestādēm un projektu īstenotājiem būtu jāņem vērā dzimumu aspekti, lai noteiktu, kādi ir potenciālie šķēršļi sievietēm līdzdalībai pasākumos, un sagatavotu stratēģijas šādu šķēršļu pārvarēšanai. Nosakot sanāksmju un pasākumu laiku un vietu, būtu jāņem vērā konkrētie apstākļi un attiecīgo kopienu vajadzības. Uzmanība būtu jāpievērš arī tam, kā šie apsvērumi var ietekmēt jo īpaši romu sievietes vai bērnus, kuri var nebūt tik pieejami vai kuriem var būt citas bažas, kas var ietekmēt viņu spēju piedalīties.

Viest uzticību kopienās, lai nodrošinātu panākumus

Uzticēšanās starp ieinteresētajām personām – vai arī tās trūkums – ietekmē iekļaušanas projektu īstenošanu. Esošo attiecību pilnvērtīga izmantošana ir svarīgs elements dialogā ar vietējām kopienām. Ja kopienas uzticas projektu īstenotājiem, ir lielāka

varbūtība, ka tās piedalīsies projektu pasākumos un atklāti paurīs savas domas un uzskatus, un līdz ar to intervences pasākumi dos konkrētākus un saturīgākus rezultātus. Izpēte liecina – ja vietējos intervences pasākumos nav attaisnotas cerības, ka tiks ņemtas vērā cilvēku vajadzības, galu galā tiek zaudēta uzticība un rezultātā trūkst motivācijas turpināt līdzdalību.

Uzticības veidošana un to vietējo “galveno veicinātāju” apzināšana, kuri ir nodibinājuši uz uzticību balstītas attiecības ar attiecīgajām kopienām, ir sarežģīts un grūts process. Vietās, kur eksperti iesaistās vietējo kopienu dzīvē kā tām nezināmi “autsaideri”, ir jāiegulda ievērojams laiks un enerģija uz uzticību balstītu attiecību veidošanā un uzturēšanā. Vietās, kur iekļaušanas pasākumus īsteno jau uzticību iemantojušas personas, pamatojoties uz esošajiem tīkliem un uz uzticību balstītām attiecībām, ir iespējams pasākumus organizēt īsākā laikā un iesaistīties pamatīgākā un aktīvākā dialogā ar cilvēkiem. Jūtamu pārmaiņu panākšanai, ņemot vērā kopienas vajadzības un pārredzami strādājot, lai atrisinātu gan romu, gan citas izcelsmes dalībnieku bažas, ir būtiska nozīme arī uzticības un līdzdalības saglabāšanai ilgtermiņā.

Stara Zagora. Vietējie iedzīvotāji no Lozenecas apkaimes apspriež savu ideālo mājas iekārtojumu un plānojumu mērķa grupas diskusijā 2016. gada februārī. (© FRA)

FRA 3. atzinums

Dalībvalstīm būtu jāmobilizē savi resursi un ES finansējums, lai atbalstītu vietējās iestādes un pilsoniskās sabiedrības organizācijas, kas strādā ar romiem, konkrētu pasākumu īstenošanā, atbildot uz vietēja līmeņa vajadzībām. Tām būtu jāatbalsta līdzdalību veicinoša pieeja, kad tās iesaistās dialogā ar romiem un integrē līdzdalības mehānismus vietējās politikas un stratēģijas izstrādē. Šajā ziņā tām būtu jāizmanto esošie tīkli un uz uzticību balstītās attiecības, jāpievērš uzmanība galveno veicinātāju lomai un tam, cik ilgs laiks ir vajadzīgs, lai nodibinātu uz uzticību balstītas attiecības ar kopienām, un kopīgu interešu jautājumu risināšanā jāiesaista arī dalībnieki, kas nav romi.

Būt pārredzamiem un pieejamiem komunikācijā, lai attaisnotu cerības

Lai attaisnotu vietējo iedzīvotāju cerības un nodrošinātu integrācijas pasākumu veiksmīgu īstenošanu, svarīga nozīme ir atbilstoši un pielāgotai komunikācijai saistībā ar vietējiem politikas pasākumiem, stratēģijām un projektiem. Tam, kā vietējās kopienas tiek informētas par projekta mērķiem, metodēm un ierobežojumiem, daudzos gadījumos ir tikpat svarīga nozīme kā pašai informācijai. Dažreiz informāciju, kas vienai pusei šķiet skaidra un vienkārša, citi dalībnieki var saprast vai interpretēt atšķirīgi. Šādu izpratni (pārpratumus) bieži saista ar to, kā tiek pasniegta galvenā informācija – gan kopienām, gan to iekšienē.

Megara. Mērs ieradies vizītē romu kopienā, lai tikšanās laikā izskaidrotu izpētes procesu un aicinātu cilvēkus piedalīties; vietējā apkaimē bieži notika informatīvi pasākumi. (© FRA)

Vietējā apvidū pastāvošā dinamika lielā mērā nosaka komunikācijas veidus un līdzekļus un nodotos vēstījumus. Ir svarīgi, lai būtu pienācīga izpratne par šo dinamiku, ņemot vērā, ka daudziem vietējo kopienu locekļiem bieži vien ir ierobežota līdzdalības pieredze un spējas. Projektu īstenošanu atbildībā ir nodrošināt, ka visa informācija par kopienu līdzdalību projektos, iekļaušanas pasākumos vai vietējā politikā un stratēģijās tiek paziņota dalībniekiem pieejamā un saprotamā veidā. Tas nozīmē, ka var būt nepieciešams

sazināties dalībnieku dzimtajā valodā, dažreiz izteikties vienkārši un bez žargona un sakāmo atkārtot pietiekami bieži, lai nodrošinātu, ka visi vienādi un pilnībā saprot to, kas tiek plānots un kādi pasākumi tiek veikti, kā un ar kādiem nosacījumiem. Izpēte arī liecina, ka gadījumos, kad ir nepieciešams radīt un uzturēt vietējo kopienu motivāciju piedalīties iekļaušanas pasākumos, komunikācija personīgā līmenī ir efektīvāka nekā komunikācija, izmantojot netiešus grupu saziņas kanālus, piemēram, informācijas biļetenus, apraides un bukletus.

Lai pienācīgi attaisnotu cerības un nodrošinātu vienotu izpratni, svarīga nozīme ir pasākumiem, kuru mērķis ir palielināt pārredzamību komunikācijā par to, kā tiek īstenoti pasākumi un kā tiek pieņemti lēmumi. Būtu precīzi jāizklāsta uzdevumi un pienākumi un tiem piemērojamie ierobežojumi, lai izvairītos no uzticības zaudēšanas pēc iespējamās neveiksmes nereāli augstu cerību attaisnošanā attiecībā uz projekta vai politikas rezultātiem.

FRA 4. atzinums

Vietējām iestādēm un projektu īstenošanai būtu jāveic pasākumi, lai nodrošinātu, ka informācija par projektiem un vietējiem politikas pasākumiem ir pārredzama un tiek paziņota skaidri un pieejamā un saprotamā veidā. Komunikācijas metodes būtu jāizvēlas rūpīgi un jāīsteno tā, lai pienācīgi attaisnotu cerības un atbalstītu vietējo iedzīvotāju līdzdalību projektos un citos iekļaušanas pasākumos.

Pievērst uzmanību kopienu attiecībām, lai efektīvāk plānotu iekļaušanas pasākumus

Izpēte norāda uz vairākām interesantām tendencēm kopienu attiecību ziņā, kuras var ietekmēt ne tikai līdzdalības un iesaistīšanas metožu izvēli, bet arī vietējo intervences pasākumu rezultātus un panākumus. Romu savstarpējās attiecības kopienās, spriedze starp romiem un citu tautību pārstāvjiem, varas attiecības starp kopienām un vietējām iestādēm, vietējo iestāžu loma un vēlme rīkoties, kā arī vairāki citi vietēja līmeņa dinamikas izpausmes veidi starp dažādiem dalībniekiem ietekmē projekta rezultātus un to, kā tiek izstrādāti un īstenoti vietējie intervences pasākumi un stratēģijas. Izpētē gūtā pieredze arī parāda, cik svarīga nozīme ir galvenajiem veicinātājiem, starpniekiem un pilsoniskās sabiedrības organizācijām vietējo intervences pasākumu veicināšanā.

“Galvenajiem veicinātājiem” vietējās kopienās, bieži vien viņu funkcijas vai personas dēļ, ir svarīga ietekme uz vietējo pasākumu īstenošanu un panākumiem. Viņiem var būt būtiska ietekme, lai motivētu cilvēkus piedalīties, viestu uzticību projektu īstenošanai un projektu pasākumiem un veicinātu projektu ticamību. Ja projektos tiek ņemti vērā šādi galvenie veicinātāji, viņi var palīdzēt uzrunāt citus kopienas locekļus un panākt viņu iesaistīšanos vietējos pasākumos un projektos.

Boloņa. Vietējie sinti un romi apmainās viedokļiem par galvenajiem sociālās iekļaušanas šķēršļiem un kopienu runaspersonu un starpnieku trūkumu. (© FRA)

Ir daudz veidu, kā veicināt cilvēku iespējas iesaistīties. Izpētes gaitā iesaistītajām vietējām kopienām vispirms tika vaicāts, kādas ir to vajadzības, kā arī tās tika informētas par to tiesībām un to, kā panākt šo tiesību ievērošanu, tika sniegts atbalsts, tām uzņemoties “pārmaiņu katalizatora” funkciju. Ja cilvēkiem dod iespēju paust savu viedokli dialogā ar vietējām iestādēm, viņiem ir lielākas izredzes cīnīties par savām tiesībām un potenciāls sasniegt lielāku emancipāciju. Vietējās iestādes uzzina, kā uz klausīt savu iedzīvotāju vajadzības un viedokļus, savukārt vietējie iedzīvotāji uzzina, kā būt reālistiskākiem savās cerībās. Kas ir vēl svarīgāk – izpēte liecina, ka cilvēku iespēju vairošana var palīdzēt lauzt stereotipisko priekšstatu par romiem, apturēt pastāvīgo viktimizāciju un mudināt viņus uzņemties vienlīdzīgu lomu sociālajā attīstībā un progresa sasniegšanā. Vairākos apvidos mērķtiecīgi centieni vairo romu sievietes un jauniešu iespējas ir bijuši īpaši svarīgs elements projekta veiksmīgā īstenošanā.

FRA 5. atzinums

Dalībvalstīm un vietējām iestādēm būtu jāatbalsta projektu īstenošanai vietējā līmeņa kontekstā, kopienu dinamikas un varas attiecību apzināšanā, pirms notiek projektu izstrāde un īstenošana. Vietējām iestādēm būtu jāapzina galvenie veicinātāji un jāiesaista viņi, lai uzrunātu kopienas un vairotu to ticību vietēja līmeņa iekļaušanas pasākumiem. Vietējām iestādēm arī būtu jārada apstākļi, kuros tiek uz klausīts ikviena viedoklis, un jo īpaši jāīsteno mērķtiecīgi centieni vairo romu sievietes un jauniešu iespējas.

Integrēt līdzdalību veicinošas pieejas un elastīgumu finansēšanas mehānismos un projektu izstrādē

Izpēte sniedz vērtīgu priekšstatu par to, kā varētu efektīvāk izstrādāt, īstenot un uzraudzīt vietējos iekļaušanas pasākumus, kā arī ļauj noteikt, no kādām problēmām un aspektiem būtu jāizvairās. Ir gūtas vairākas atziņas, kas var uzlabot resursu izlietojumu neatkarīgi no tā, vai resursu avots ir vietējais budžets, valsts finansējums, Eiropas strukturālie un investīciju fondi (ESI fondi) vai citi finansējuma avoti. Līdzdalību veicinošām pieejām ir īpaši svarīga nozīme, kad īsteno projektus vietās, kur iepriekšējās iniciatīvās nav izdevies uzrunāt cilvēkus vietējā līmenī un atbalstīt romus un kur kopienas iepriekš ir pastāvīgi piedzīvojušas vilšanos. Izpētē ir konstatēts, ka uz kopienām balstītu neliela mēroga pasākumu veicināšana, kas ietver pasākumus informētības veicināšanai par tiesībām un kultūru mijiedarbību, kā arī intervences pasākumu orientēšana gan uz romiem, gan citu tautību pārstāvjiem un elastīgākas kārtības un ilgāku termiņu noteikšana var dot saturīgus rezultātus un mainīt romu stāvokli vietējā līmenī. Lai nodrošinātu ilgtermiņa ietekmi ilgākā termiņā, ir svarīgi vietēja līmeņa intervences pasākumus izstrādāt nevis atsevišķi, bet gan plašākā kontekstā ar citiem sociālās iekļaušanas projektiem attiecībā uz romiem un citām marginalizētām vai neaizsargātām kopienām. Projekti ir veiksmīgāki, ja to pamatā ir esošās uz uzticību balstītās attiecības un solidaritāte, kas veicina un nostiprina sociālo struktūru kopienās un starp tām.

Izpēte arī apliecina, ka projektiem un integrācijas pasākumiem, ko īsteno kopienu līmenī, ne vienmēr tiek atvēlēts pietiekami ilgs laiks, lai varētu pilnvērtīgi īstenot tādu procesu kā līdzdalība, uzticības veidošana, dalībnieku apmācība un spēju veidošana, uzraudzība un izvērtēšana, vai pietiekams elastīgums, lai pielāgotu pasākumu mērķjomu vai virzienu. Ilgāka laika un elastīguma atvēlēšana uz līdzdalību veicinošām pieejām un cikliskiem procesiem, kas dod iespēju pārskatīt un atkārtoti pielāgot projektus, var arī palīdzēt sasniegt saturīgākus rezultātus ilgākā termiņā.

Arī pašreizējie finansēšanas mehānismi mēdz būt vērsti uz kvantitatīvi novērtējamām iznākumiem un rezultātiem, lai noskaidrotu projektu panākumus un saglabātu pārskatatbildību pret līdzekļu devējiem un finansēšanas mehānismiem. Tomēr ne visi saturīgie rezultāti ir izmērāmi skaitļos. Parasti ir grūti aptvert to, cik būtiska nozīme ir līdzdalību veicinošiem procesiem un mazāk "taustāmai" ietekmei, piemēram, iespēju vairošanai un pārmaiņām sociālajā struktūrā, un parasti projektu izvērtēšanā un novērtēšanā to neņem vērā. Vērtība, ko sniedz līdzdalību veicinošu pieeju īstenošana, var tikt zaudēta, ja tā nav atspoguļota formālajos projektu ziņošanas mehānismos.

Pavlikeni. Vietējais intervences pasākums, kas vērsts uz izglītības iniciatīvām, tostarp atbalstu iesaistei pirmsskolas izglītībā. (© FRA)

FRA 6. atzinums

Dalībvalstīm un vietējām iestādēm būtu jānodrošina saikne starp vietēja līmeņa projektiem un plašākiem valsts, reģionāliem un vietējiem integrācijas politikas pasākumiem un stratēģijām, lai nodrošinātu ilgtspējīgu ietekmi ilgākā termiņā.

Dalībvalstīm un vietējām iestādēm būtu jānodrošina, ka projektos un integrācijas pasākumos, ko īsteno kopienu līmenī, tiek atvēlēts pietiekami ilgs laiks, lai varētu pilnvērtīgi īstenot tādu procesu kā līdzdalība, uzticības veidošana, dalībnieku apmācība un spēju veidošana, uzraudzība un izvērtēšana. Tām arī būtu jāatbalsta līdzdalību veicinoši projekti, kuros rezultātu kvantitatīvo ziņošanu papildina holistiskāka izpratne par iesaisti un līdzdalību. Pārorientējoties no gaidāmajiem rezultātiem un iznākumiem uz īstenošanas procesu, var panākt daudz saturīgākas pārmaiņas to cilvēku dzīvē, kuriem palīdzēt ir šādu projektu un pasākumu mērķis.

Šajā ziņojumā ir sniegts ieskats galvenajās atziņās, kas gūtas, īstenojot ES Pamattiesību aģentūras vietējās iesaistes projektu romu iekļaušanai, kurā pētīts, kā visefektīvāk iesaistīt romus vietēja līmeņa integrācijas pasākumos. Vienojot vietējās iestādes un iedzīvotājus, jo īpaši romus, projektā tika pētīts, kādi aspekti ir efektīvi, kādi nav un kādi ir tā iemesli. Tajā 21 vietā 11 dalībvalstīs, kur tika īstenots projekts, bija atšķirīgs gan vietējais konteksts, gan vajadzības, gan problēmas. Tomēr visās šajās vietās gūtā pieredze skaidri parādīja, ka resursi ir jāizmanto efektīvāk, lai ieviestu reālus uzlabojumus romu dzīvē visā ES.

Šajā ziņojumā ir izklāstītas galvenās atziņas, kas gūtas izpēti laikā, dodot iespēju uzlabot integrācijas pasākumu izstrādi, īstenošanu un uzraudzību vietējā līmenī, tādējādi radot labumu visiem cilvēkiem, kuri ir sabiedrības marginalizētā daļa, – gan romiem, gan citu tautību pārstāvjiem.

Papildu informācija

FRA ziņojuma *“Darbs ar romiem. Vietējo kopienu līdzdalība un iespēju vairošana”* pilns teksts pieejams vietnē <http://fra.europa.eu/en/publication/2018/empowering-roma>.

Plašāka informācija par projektu, tostarp uz vietas veiktajiem gadījumupētījumiem, angļu un dalībvalstu valodās, kā arī video no katras iesaistītās vietas un citi materiāli ir pieejami projekta tiešsaistes lapā <http://fra.europa.eu/en/project/2015/local-engagement-roma-inclusion-leri-multi-annual-roma-programme>.

Skatiet arī saistītās FRA publikācijas:

- FRA (2018. gads), *Transition from education to employment of young Roma in nine EU Member States*, Luksemburga, Publikāciju birojs (pieejama angļu valodā);
- FRA (2018. gads), *Anti-Gypsyism as a barrier to Roma inclusion*, Luksemburga, Publikāciju birojs (pieejama angļu valodā);
- FRA (2016. gads), *Eiropas Savienības minoritāšu un diskriminācijas otrais apsekojums. Rezultātu izlase par romiem*, Luksemburga, Publikāciju birojs (pieejama 22 valodās).

Pārskatu par FRA darbībām romu tiesību jomā skatiet vietnē <http://fra.europa.eu/en/theme/roma>.

Publikāciju birojs

EIROPAS SAVIENĪBAS PAMATTIESĪBU AĢENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Vīne – Austrija
Tālrunis: +43 158030-0 – Fakss: +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

Fotoattēli (vāks un iekšpuse, no kreisās puses uz labo):
© FRA-LERI_Stara_Zagora; FRA-LERI_Hrabusice; FRA-LERI_Sokolov.

Lai izmantotu vai pārpublicētu fotoattēlus vai citu materiālu,
uz kuru neattiecas FRA autoritātes, jāsaņem atļauja
tieši no autoritāšu īpašniekiem.

Print: ISBN 978-92-9474-527-9, doi:10.2811/664173
PDF: ISBN 978-92-9474-523-1, doi:10.2811/134916